

In het vizier van de Vreemdelingenpolitie? De omgang van de nationale en Antwerpse autoriteiten met communistische, vreemde zeelieden in Antwerpen (1922-1933)

In deze staking is natuurlijk eens te meer moeten vastgesteld welken verderflijken invloed er op onze arbeidersbeweging wordt uitgeoefend door de kommunistische minderheden, die hun wil opdringen aan de socialistische meerderheid. (...) In ons land sluipen veel te veel vreemde gevaarlijke gasten, bolchevistische propagandisten, rechtstreeks in betrekking met Moskou. Onze veiligheid heeft er geen controle over. Weet men dat de staking in Antwerpen het werk is van een tiental kommunisten – allen vreemdelingen – die niet eens in het bezit waren van een regelmatig paspoort. (...) 't Is inderdaad hoog tijd, dat de regeering zich met deze kwestie ernstig bezig houdt, want die vreemde ratten huizen zoowat overal in het land en leveren er dag voor dag aan de ondermijning van gansch ons economisch en politiek leven. Het is dringend noodig dat onze veiligheid verscherpt worde, vooral als men weet dat er te Antwerpen vreemdelingen aangehouden zijn, die in 't bezit waren van een paspoort, geldig voor acht dagen, en dat sedert bijna een jaar vervallen was!

Dit fragment verscheen op 3 juli 1928 in de katholieke krant "Het Nieuws van den Dag" naar aanleiding van de havenstaking in Antwerpen van juni 1928. Tijdens die staking, opgepookt door drie onbekenden op de fiets, werd met beschuldigende vinger naar de communisten gewezen. In verschillende kranten klonk de roep om strenge controle en de onmiddellijke uitzetting van deze "ongewenste" vreemdelingen. Maar wie waren deze "ongewenste" communistische zeelieden precies? En hoe gingen de lokale en nationale autoriteiten met hen om in Antwerpen tussen 1922 en 1933?

Door het koppelen van de namen van communistische, vreemde zeelieden in de archieven van de gerechtelijke politie bij het parket van de procureur des Konings Antwerpen (GPP) en de Antwerpse opsporingsdienst aan de individuele vreemdelingendossiers bij het Beheer der Openbare Veiligheid, was het mogelijk om via een prosopografische analyse een groepsportret op te stellen van deze zeelieden en hun verblijf in België te reconstrueren. Die analyse onthulde een dominante aanwezigheid van jonge zeelieden, voornamelijk tussen 20 en 29 jaar oud, met een opvallend laag percentage gehuwden (15,5%). De samenstelling van het groepsportret was uitsluitend mannelijk, hoewel uit de bronnen blijkt dat vrouwen wel degelijk een rol speelden in het Antwerpse communistische zeeliedenmilieu. Van de 27 herkomstlanden vertegenwoordigd in het groepsportret, vormden de Letten, Esten en Russen met net iets minder dan de helft uit (49,1%) van alle opgestelde dossiers de dominante groepen. Dit onderzoek toont dan ook aan dat het essentieel is oog te hebben voor de rol van vreemde zeelieden om een volledig beeld te krijgen van de communistische activiteiten aan de Antwerpse haven.

In tegenstelling tot de negentiende eeuw, wanneer economische factoren de jacht op subversieve zeelieden nog verhinderden in Antwerpen, werd tijdens het interbellum een communistische overtuiging wel gezien als een economische bedreiging voor de haven. De staking van 1928 had bewezen dat een klein aantal communisten de macht had om wekenlang het werk in de Antwerpse haven plat te leggen. Terwijl het aantal dossiers bij de GPP voor communisme tussen 1919 en 1927 nog enigszins gelijklopend was met dat van andere ideologieën, steeg dat aantal vanaf 1928 dan ook sterk. Zo kreeg de helft van de door de autoriteiten gekende vreemde zeelieden met communistische sympathieën tussen 1922-1933 het bevel het land te verlaten. Al lag het zwaartepunt van hun uitwijzingen duidelijk op het einde van de jaren 20 en begin van de jaren 30. In 1929 kregen de eerste communistische zeelieden in Antwerpen een uitwijzing opgelegd via een Koninklijk Besluit om politieke redenen. Tot slot bleef de liberale vreemdelingenwet van 1897 een obstakel om deze "ongewensten" ook effectief het land uit te krijgen. Verschillende zeelieden kozen ervoor om het expulsiebesluit te negeren en in België te blijven, of ondanks een mogelijke celstraf voor banbreuk toch naar België terug te keren.